

Братасюк М. Г.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії Львівського
національного університету імені Івана Франка*

Шевцова А.В.

*аспірантка кафедри загальноправових дисциплін
ВНЗ Університету «КРОК»*

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ: НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІНИ АКЦЕНТІВ

Захист прав людини давно перестав бути локальною проблемою, а набув міжнародного, універсального характеру, став спільною справою людства. Для вирішення цієї проблеми, яка особливо виразно постала перед людством між двома світовими війнами та в період Другої світової війни, було прийнято низку міжнародних правових актів, якими захищаються права людини, в т.ч. ЄКПЛ, що є джерелом національного права, створено міжнародні суди, в т.ч. ЄСПЛ, що доповнює українську судову практику, напрацьовано стандарти права, що є юридичною основою захисту прав людини.

В незалежній Україні проблема захисту прав людини не зайняла належного місця ні на державно-владному рівні, ні у громадянського суспільства, яке, поки що, слабке і не чисельне, хоча воно, на відміну від влади, яка зробила немало, щоб ці права порушувалися, все-таки, боролосся з безправ'ям і приниженням людської гідності – достатньо згадати два Майдани. Наслідком цієї ситуації стало тотальне масове порушення прав українців, деюридизація суспільних відносин, криміналізація країни, гальмування євроінтеграційних процесів тощо.

Звісно, подолання тотального безправ'я в країні, поглиненою олігархічним тоталітарним режимом, – проблема складна, комплексна, проте, щоб не опинитися остаточно на задвірках історії, її треба вирішувати. Одним із завдань, які треба вирішити на цьому шляху, – це формування сучасної філософії правового захисту, яка стала б реально ідеологічно-ментальним підґрунтям правозахисної практики. Зрозуміло, що ця філософія має бути гуманістичною, тобто, правозахисна практика має ґрунтуватися на принципі людини з її гідністю, честю, правами та свободами як найвищою цінністю. Цю ідеологію українська влада, на жаль, реально так і не засвоїла, свідченням чого є донині вивищення публічної влади, тобто, держави з її груповим інтересом над людиною, вивищення закону, його «букви», який трактується владою довільно, приймається монополярно, над правами людини, смислами та цінностями права. Влада донині не засвоїла, що серед її функцій, функція захисту прав людини є основною, всі інші лише конкретизують і доповнюють її. Це, свого роду, мегафункція, яка фокусує в собі всі виміри людського буття.

Нині складно віднайти такий підручник для студентів-правників, де ця функція була б названа фундаментальною, розкрита як така. Нерозуміння, небажання зрозуміти того, що людина – це найбільше багатство країни навіть науковцями-правниками, а чиновництвом, позбавленим державницького інтересу, поготів, не усвідомлення цього на глибинному рівні зумовило повну безвідповідальність влади у проведенні правозахисної політики. Та її повний провал було десь запрограмовано на початку української незалежності збереженням недемократичної, не гуманістичної за суттю державної влади, її структур, які докорінно не реформовані донині, а тому не здатні проводити правозахисну політику.

Нинішнє українське правознавство еkleктичне, в ньому збереглося чимало стереотипів мислення, понять, положень, ідей збанкрутілого легістсько-позитивістського, державоцентристського за суттю мислення, успадкованого від попередньої тоталітарної «правової» науки, які використовуються поряд із сучасними європейськими гуманістичними поглядами та термінологією. «Сучасна вітчизняна загальноправова теорія є результатом суміші типів праворозуміння (як наслідок методологічної незрілості чи неохайності сучасних теоретиків), тому вона насправді не будується на основі послідовного юридичного праворозуміння, - пише В.Малахов. – Останнім часом даний факт став більш помітним, тому виникла необхідність виправдати його, напр., ідеєю інтегративного («законно» змішаного) праворозуміння, зберігаючи за ним «статус» юридичного праворозуміння (так званого права в широкому трактуванні)» [1, с.20]. Цей автор пише про російське правознавство, але аналогічне відбувається із нашим вітчизняним. А яка теорія, такою буде і практика.

Засвоєння догм без глибинного осмислення (чи ж випадкове?) – традиція нашого життя загалом, правового в т.ч. Дивує те, що навіть науковці-правники не гребують цим. Так вийшло із правами людини і їх захистом – говориться і пишеться багато, засвоєно низку понять із європейського словника, проте практичний вимір десятиліттями без змін. Навіть молоді правники-практики не можуть пояснити, звідки взялися стандарти прав людини, які їх витокі, їх суть, значимість для захисту прав людини, що вже казати про старше покоління правників, які так і не сформували сучасного гуманістичного світогляду та мислення і послуговуються залишеними у спадок від попередньої епохи, вкраплюючи інколи сучасні. То як вони будуть ці стандарти прав людини застосовувати? – Звісно, як декорацію, бо це модно.

Застарілий поняттєвий апарат, еkleктична суміш мислиннєвих парадигм, відсутність глибинного усвідомлення сучасних засад правового захисту, гуманістичних світоглядно-філософських поглядів, цілісного інтегрального правового мислення, відсутність у суб'єктів правового захисту готовності їх реально застосовувати, а ще відсутність структурних компонентів механізму правового захисту, найперше незалежної судової влади, ефективної автономної адвокатури, справді *правоохоронних* органів, а не *законоохоронних*, слабкої правосвідомості громадянства, яке лише на тридцятому році української

незалежності спромоглося на масову акцію за незалежний суд! – все це передумови провалу української правозахисної політики. А ще до цього треба додати збережений олігархічний режим, відсутність народовладдя в нинішній Україні, що і зумовлює відсутність правовладдя, а, отже, не ефективну правозахисну діяльність.

Реальний захист прав людини мало цікавив наших правників-науковців до тепер, до цього часу акцент робився на законодавчому закріпленні цих прав, оскільки глибинно не було усвідомлено цієї проблеми із-за догматичності законницького мислення, а віра у всесильність букви «закону» була безмежною. Проте ця філософія потерпіла фіаско. Пора у філософії правового захисту зміщувати акценти, робити інтелектуально-мисинневу ревізію, мислити усвідомлено і відповідально.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Малахов В.П. *Мифы современной общеправовой теории*. Москва: ЮНИТИ. 2013. 151 с.

УДК 94:355.425.4

Вівчаренко О. А.

заступник директора Навчально-наукового юридичного інституту, професор, доктор юридичних наук, заслужений юрист України

УКРАЇНА В ПЕРІОД НОВІТНЬОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

В житті кожного народу бувають часи, коли колективна воля всієї людності прагне досягнути якогось одного бажання; коли весь народ проймається однією великою ідеєю, до найвищого ступеня напружує свою духовну міць, вщерть переповнюється ентузіазмом, що вже межує з фанатизмом. В ті великі і разом величні часи, якими знаменується доба нового відродження нації, - народ творить своїх героїв. І нещаслива та нація, у якої в подібний час не з'явиться такий ватажок, що він не був би цілковитим втіленням душі народної й не відчував би чітко й ясно кожного удару пульса своєї нації.

То отара без пастуха, то – стихія, що нею не керує розум; через те і нація та стає нездатною до самостійного творчого життя, бо тільки холодний розум перетворює в цінність руйнуючу силу стихії.

Історія українського народу має багато блискучих сторінок, одведених заслуженим національним героям, що для своєї доби були справжнім символом колективних змагань народів.